

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.5.2.20>

METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ DOKTRYNALNYCH KONSTITUCYJNO-PRAWNYCH PODSTAW ZAPEWNIENIA RÓWNOŚCI PRAW I WOLNOŚCI Kobiet I MĘŻCZYŹN NA UKRAINIE

Svitlana Kruhova

*aspirantka Instytutu Państwa i Prawa imienia W.M. Koreckiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy
(Kijów, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0002-3918-3668

e-mail: Svitlana_Kruhova@ukr.net

Adnotacja. W artykule przeanalizowano metodologiczne podstawy badań doktrynalnych konstytucyjnych i prawnych podstaw zapewnienia równości praw i wolności kobiet i mężczyzn na Ukrainie. Zidentyfikowano rodzaje metod, które są metodologią badań równości praw i wolności kobiet i mężczyzn na Ukrainie. Stwierdzono, że naukowcy w tej dziedzinie stosują szeroki zakres metod i podejść, aby osiągnąć cele swoich osiągnięć naukowych. Należy to wyjaśnić przede wszystkim faktem, że odpowiednie prace są wykonywane przez autorów w dziedzinach nauk politycznych, socjologii, historii, pedagogiki i tym podobnych. Dlatego badanie równości praw i wolności kobiet i mężczyzn, wychodząc ze specyfiki tej dziedziny, charakteryzuje się różnorodnością podejść naukowców i bogactwem technik pisania prac.

Słowa kluczowe: podstawy metodologiczne, podstawy prawne, zabezpieczenie równości praw, prawa i wolności, kobiety i mężczyźni, kraje UE.

METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS OF DOCTRINAL RESEARCH OF CONSTITUTIONAL AND LEGAL PRINCIPLES OF ENSURING EQUALITY OF RIGHTS AND FREEDOMS OF WOMEN AND MEN IN UKRAINE

Svitlana Kruhova

*Postgraduate Student at the Institute of State and Law named
after VM Koretsky of National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0002-3918-3668

e-mail: Svitlana_Kruhova@ukr.net

Abstract. In the article the methodological principles of doctrinal research of constitutional and legal principles of ensuring equality of rights and freedoms of women and men in Ukraine are analyzed. The types of methods that constitute the methodology of research on equality of rights and freedoms of women and men in Ukraine are identified. It is concluded that scientists in this field use a wide range of methods and approaches to achieve the goals of their research. This should be explained primarily by the fact that the relevant works are performed by authors in the fields of political science, sociology, history, pedagogy and so on. Therefore, the study of equality of rights and freedoms of women and men, based on the specifics of this area, is characterized by a variety of approaches of scientists and a wealth of techniques for writing papers.

Key words: methodological bases, legislative bases, maintenance equality of rights, rights and freedoms, women and men, EU countries.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОКТРИНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОСТІ ПРАВ І СВОБОД ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ В УКРАЇНІ

Світлана Кругова

*аспірантка Інституту держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України (Київ, Україна)*

ORCID ID: 0000-0002-3918-3668

e-mail: Svitlana_Kruhova@ukr.net

Анотація. У статті проаналізовано методологічні засади доктринальних досліджень конституційно-правових засад забезпечення рівності прав і свобод жінок та чоловіків в Україні. Визначено види методів, які становлять методологію досліджень рівності прав і свобод жінок та чоловіків в Україні. Зроблено висновок, що науковці в даній сфері використовують широке коло методів та підходів для досягнення цілей своїх наукових розробок. Це варто пояснити передусім тим, що відповідні праці виконуються авторами у сферах політології, соціології, історії, педагогіки тощо. Тож дослідження рівності прав і свобод жінок та чоловіків, виходячи із специфіки даної сфери, характеризуються різноманітністю підходів науковців та багатством технік написання праць.

Ключові слова: методологічні основи, законодавчі засади, забезпечення рівності прав, права і свободи, жінки та чоловіки, країни ЄС.

Вступ. Під методологією у науковій літературі розуміється сукупність послідовних дій практичного виконання певних дослідницьких процесів, їх процедур і операцій. Дослідження будь-яких питань потребує розробки методології, адже методологія є передумовою досягнення поставленої дослідницької мети. Методологія кожного окремого дослідження конкретна та унікальна, залежить від характеру об'єкта та предмета вивчення, мети наукового пошуку, загального рівня кваліфікації, науково-дослідницького досвіду, наукового потенціалу, креативності та інших властивостей дослідників. Саме тому для нашого дослідження рівності прав і свобод жінок та чоловіків в Україні необхідно встановити таку систему методів, яка, по-перше, є найбільш ефективною для досліджень таких питань, про що свідчить аналіз праць вітчизняних науковців; по-друге, дозволить максимально досконало розкрити питання рівності прав і свобод жінок та чоловіків в Україні.

Основна частина. У науковій літературі методологія дослідження визначається як теоретична основа та способи організації пізнавального процесу, що характеризують пізнання з погляду його загальних форм, можливостей пізнавальних засобів і механізмів, які зумовлюють логічну послідовність наукового дослідження (Цвік, Петришин, Авраменко, 2009: 26). Тобто методологія – це сукупність методів проведення пізнавальної діяльності, які сприяють досягненню науковцем поставленої мети та завдань дослідження. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає метод як прийом або систему прийомів, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо) (Бусел, 2002: 664). Будь-яка наукова сфера характеризується власною унікальною системою методів, які і варто встановити нам у даному дослідженні, і сфера рівності прав і свобод жінок та чоловіків в Україні у даному контексті не є винятком.

О.М. Руднева займалась вивченням гендерної рівності у праві України в праці «Гендерна рівність у праві України», яка базувалась на сукупності методів і прийомів наукового пізнання (Руднева, 2002: 4–5). Для розбору природи гендерної рівності використовувалися прийоми правової антропології, методи аналізу й синтезу, метод єдності логічного й історичного. За допомогою історико-правового методу опрацьовувалися передумови формування положення рівності статей. Системність дозволила прослідкувати розвиток домінанти гендерної рівності в нормативно-правовій системі України, а також окреслити проблематику дискримінації жінок та притіснення їхніх прав. Логіко-семантичний метод дав можливість посилити понятійний апарат. Порівняльно-правовий метод ужито для дослідження принципу гендерної рівності у законодавстві зарубіжних країн і міжнародному праві. Застосування методів абстрагування, аналізу й синтезу дозволило установити юридичні механізми та засоби уведення принципу гендерної рівності у правову систему України.

О.О. Стрельник в праці «Гендерна нерівність та соціальний статус жінки в сучасному українському суспільстві» використала як комплекс загальнонаукових методів (методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, порівняльного аналізу, типологізації та систематизації), так і методологічні положення структурно-функціонального, діяльнісно-структурного та системного підходів (Стрельник, 2003: 6). Зокрема, методологія системного та діяльнісно-структурного підходів дозволила виділити складові частини системи гендерних нерівностей та факторів, що на них впливають. Використання структурно-функціональної методології сприяло розкриттю особливостей прояву соціального статусу та потенціалу жінки.

К.Б. Левченко в дисертації на тему «Управління процесами формування гендерної політики в Україні (організаційно-правові аспекти)» використала сукупність методів та прийомів наукового пізнання (Левченко, 2003: 6). За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат. Для висвітлення проблем розвитку нормативно-правового забезпечення гендерної політики на міжнародному та національному рівнях, формування національних інституцій впровадження гендерної політики використано історико-правовий та компаративний методи, які дозволяють вивчати специфіку формування та розвитку гендерної політики в конкретних соціально-політичних умовах. Важливими методологічними інструментами в проведенні дослідження є положення гендерної теорії як відносно нового напрямку в соціальному знанні. У дисертації використано також соціологічні методи, зокрема методи експертних оцінок, аналізуються дані соціологічних досліджень.

У своїй дисертації «Формування та реалізація державної гендерної політики в Україні» Г.В. Даудова застосувала сукупність загальнонаукових методів, а саме: історичний, правовий методи, метод порівняльного аналізу, метод соціологічних досліджень та інші (Даудова, 2008: 3). Зокрема, історичний і правовий метод, а також метод порівняльного аналізу використано для опису наявної в суспільстві гендерної нерівності та підходів до визначення соціального статусу жінки. На основі цих же методів зроблено узагальнення досвіду становлення та реалізації гендерної політики в демократичних країнах та організаційно-правового забезпечення рівності чоловіків та жінок у вітчизняному суспільстві. Метод соціологічних досліджень автором було використано під час аналізу емпіричної інформації щодо участі жінок у державному управлінні, в свою чергу системно-структурний та логічний методи були вжиті при визначенні масштабів та форм обмеження прав жінок у вирішенні питань суспільного життя, обґрунтуванні механізмів їх інтеграції в систему управління державою. Для встановлення ідеологічних уявлень у соціумі про мотиви поведінки чоловіків і жінок в роботі було використано структурно-функціональний та психологічний підходи. Окрім того, Г.В. Даудова застосовує й інші методи, такі як: кількісного та якісного аналізу для дослідження ролі й статусу жінки в політичній діяльності; історичний та діалектичний – з метою встановлення гендерних аспектів у прийнятті управлінських рішень; індукції та дедукції, аналізу та синтезу – для аргументування шляхів реалізації та вдосконалення гендерної політики в Україні.

Н.О. Приходькіна в праці «Педагогічні умови реалізації гендерного підходу у фаховій підготовці студентів гуманітарних спеціальностей» використала комплекс теоретичних та експериментальних методів (Приходькіна, 2008: 3–4). Теоретичні методи були використані дослідницею для аналізу та узагальнення літератури з проблем гендерності, інтеграції гендерного підходу у вітчизняну систему вищої освіти, навчально-методичних праць і передового досвіду вищих навчальних закладів освіти щодо впровадження гендерної тематики в освітній процес; конкретизації сутності гендерності та специфіки гендерного підходу як нової методології пізнання педагогічних явищ і концепції педагогічної діяльності; моделювання гендерно-орієнтованої технології у фаховій підготовці студентів й порівняння її ефективності з традиційною. У свою чергу, експериментальні методи дослідниці розподіляє на дві групи: емпіричні та статистичні. Емпіричні методи були використані дослідницею при спостереженні, анкетуванні та інтерв'юванні майбутніх фахівців для визначення рівнів гендерної чутливості (гендерної обізнаності і здатності реагувати на порушення гендерних принципів); аналізу продуктів діяльності (аналіз програм фахової підготовки, вивчення результатів діяльності студентів); педагогічному експерименті з метою визначення педагогічних умов ефективності реалізації гендерного підходу у фаховій підготовці студентів гуманітарних спеціальностей. Статистичні методи були застосовані Н.О. Приходькіною при математичній обробці результатів експериментальної роботи.

Методологічною основою дисертації Ю.В. Івченко «Філософсько-правовий аналіз гендерної політики в Україні» є такі методи, як: історико-правовий, метод комплексного підходу, герменевтичний метод та методи порівняльного правознавства й категоріально-термінологічного аналізу (Івченко, 2009: 15). Після дослідження вказаного дисертаційного матеріалу зрозуміло, що для вивчення передумов становлення етико-правового принципу гендерної рівності, а також основних тенденцій розвитку гендерної паритетності у світовій практиці було використано історико-правовий метод; метод комплексного підходу застосовано для синтезу філософських, правових, політологічних, соціологічних джерел та розуміння сучасних підходів до формування гендерної політики. На основі методу порівняльного правознавства було проведено глибинний аналіз міжнародно-правового надбання регулювання гендерної політики та зроблено порівняння гендерної проблеми у законодавстві України. При визначенні проблематики гендерної рівності у державній політиці України та при встановленні стану гендерного питання в системі ОВС України автор використовує метод системно-структурного аналізу. Для вибудовування понятійного апарату, зокрема поняття «гендер», застосовано герменевтичний метод та метод категоріально-термінологічного аналізу.

У дослідженні взаємодії інститутів держави та громадянського суспільства в реалізації гендерної політики України Т.М. Краснопольська в дисертації «Взаємодія інститутів держави та громадянського суспільства в реалізації гендерної політики України» використала міждисциплінарний підхід для комплексного аналізу теми (Краснопольська, 2013: 5). Так, серед інших на всіх етапах роботи автор застосувала діалектичний метод, за допомогою якого вдалося можливим визначення базових закономірностей розвитку ідеї гендерної рівності та особливості її реалізації в багатьох галузях соціального життя. Загальнологічні методи, як то аналізу і синтезу, абстрагування, індукції та дедукції, було вжито здобувачем для формування висновків наукової роботи. Структурно-функціональний метод застосовувався при розгляді механізму реалізації гендерної політики та її складових. Використання неінституційного підходу дозволило проаналізувати тенденції розвитку, вибору та зміни державних установ та громадянського суспільства, залучених до реалізації гендерної політики, у їхній взаємодії на різних рівнях. Порівняльний метод дозволив порівняти особливості реалізації гендерної політики в зарубіжних країнах і в Україні. Історичний метод був використаний при аналізі розвитку політичної та правової бази гендерної політики. Системний метод дозволив глибше зрозуміти всю сукупність гендерних відносин, що охоплює соціокультурний вимір і його включеність у суспільні інститути. Соціально-психологічний метод застосовувався при порівняльному аналізі чоловічої та жіночої поведінки загалом, відмінностей у переважаючих формах і мотивах такої поведінки, а також при розгляді особливостей жіночого політичного лідерства та його переваг. Біополітичний метод використаний під час розгляду гендеру як соціального конструкту, при розгляді сучасних наукових шкіл гендерних відносин, в частині розглянутих досліджень щодо кількості нейронних зв'язків у жінок та чоловіків, а також впливу цих факторів на політичну поведінку та можливості політичної активності осіб різних статей.

О.І. Васильченко в роботі «Соціально-педагогічні умови формування гендерної культури студентів університету» для розв'язання поставлених завдань використала такий комплекс методів дослідження, а саме: теоретичні – аналіз, систематизація й узагальнення наукових положень з проблеми дослідження застосовувалися для уточнення сутності базових понять дослідження; контент-аналіз документації університетів – для з'ясування значущості гендерного компоненту в змісті навчально-виховної роботи університету; емпіричні – спостереження, опитування, тестування – для визначення рівнів сформованості гендерної культури студентів університету, педагогічний експеримент – для перевірки ефективності соціально-педагогічних умов формування гендерної культури студентів університету; методи статистичної обробки експериментальних даних з метою виявлення емпіричного розподілу значень компонентів гендерної культури та значущості отриманих результатів (Васильченко, 2015: 3). Дана робота має педагогічний характер, саме тому частина використаних методів не є характерними для досліджень правових явищ. Разом із тим О.І. Васильченко використала низку методів, які використовують інші дослідники рівності прав і свобод жінок та чоловіків в Україні, зокрема аналіз та систематизацію.

Встановлення методології, застосованої Т.Р. Деметрадзе у роботі «Конституційний принцип рівності прав жінки і чоловіка: поняття, зміст, механізм його реалізації та захисту», є особливо важливим для нашого

дослідження, адже дана праця є одним із небагатьох вітчизняних досліджень, присвячених рівності прав жінки і чоловіка через призму конституційного права. Автором використано такі наукові методи: аналізу – для виокремлення ознак конституційного принципу рівності прав жінок і чоловіків; абстрагування – для дослідження принципу рівності статей як категорії міжнародних стандартів прав людини і громадянина; індукції – для індуктивного умовиводу про механізм національного забезпечення рівності прав жінки і чоловіка; дедукції – для з'ясування місця та ролі органів, що становлять інституційну систему забезпечення принципу рівності статей в системі органів держави; аналогії – для дослідження компетенції органів державної влади та місцевого самоврядування в галузі рівних прав жінок і чоловіків; діалектичний – для виявлення закономірностей та особливостей, властивих конституційно-правовому регулюванню рівності прав жінок і чоловіків; системний – для дослідження системи суб'єктів реалізації та захисту рівноправ'я жінок і чоловіків; структурно-функціональний – для дослідження структурно-функціональних зв'язків між елементами механізму реалізації та захисту рівних прав жінок і чоловіків; історичний (історико-правовий) – для дослідження історіографії рівності прав жінок і чоловіків; статистичний – для надання певного роду статичної інформації, пов'язаної з порушенням принципу рівності прав жінок і чоловіків; формально-юридичний – для дослідження конституційно-правового регулювання рівності прав жінок і чоловіків шляхом формулювання та розкриття юридичних понять, конструкцій, з'ясування змісту нормативних актів (Деметрадзе, 2015: 6). Звернемо увагу на те, наскільки масштабною є система методів, використана автором. Більшість із перерахованих методів є доречними для застосування в нашій роботі.

Дисертація І.П. Андрусяк «Ідея гендерної рівності в українській правовій думці другої половини XIX століття» ґрунтується на комплексі положень, прийомів і підходів, який поєднує філософські, загальнонаукові та спеціально-наукові методи (Андрусяк, 2017: 7). Логічний метод пізнання, до прикладу прийоми аналізу і синтезу, абстрагування вжито для формування методології, джерельної бази та історіографії дослідження. Системно-структурний метод став основою вивчення явища гендерної рівності як певної системи, яка складається з інституцій, як то право на освіту, виборче право, майнова рівність тощо й елементів різного рівня, які перебувають у функціональному взаємозв'язку. За допомогою соціологічного підходу простежено становлення і розвиток ідеї гендерної рівності, її становлення в суспільній свідомості. Формально-догматичний метод автор використала для виконання аналізу раціонального зерна та об'єму дефініції «гендерна рівність» у міжнародно-правових актах та чинному законодавстві України. Порівняльно-правовий метод дав змогу з'ясувати рівень розуміння ідеї гендерної рівності представниками української правової думки другої половини XIX ст. На основі діалектичного методу Андрусяк І.П. здійснила аналіз розвитку ідеї гендерної рівності та встановила її фундаментальний взаємозв'язок з парадигмами передового розвитку соціуму.

В.В. Черняхівська висвітлила проблему гендерної політики у своїй дисертації «Гендерна політика у сфері державного управління: Україна та європейський досвід». У роботі автор використала комплекс філософських, загальнонаукових, спеціальних наукових методів, які традиційно використовуються для вивчення заданої теми. Як зазначила здобувач: «Філософсько-світоглядну основу пізнання становлять ключові положення діалектики, а також системоцентрична та антропоцентрична наукові парадигми, у тому числі парадигма людиноорієнтованої держави. Процес пізнання здійснювався з погляду принципів історизму, об'єктивності, різнобічності, взаємодоповнюваності та обґрунтованості, що створило надійну методологічну основу для комплексного аналізу предмета дисертаційного дослідження» (Черняхівська, 2017: 3). Окрім того, автором було використано загальнонаукові підходи й методи. Зокрема, соціокультурний, структурно-функціональний та психологічний підходи стали основою для встановлення причин поведінки чоловіків і жінок у відповідності з пануючими стереотипами, звичаєвими та релігійними уявленнями. Засади історико-порівняльного і правового методів дали можливість охарактеризувати український та європейський досвід впровадження гендерної політики в порядок державного управління; розкрити мотиви існуючої в суспільстві гендерної нерівності та бачення про соціальні ролі чоловіків і жінок у системі панівних стандартів. На основі методу соціологічних досліджень проведено аналіз емпіричної інформації щодо реалізації домінанти гендерної рівності в державному управлінні, а системно-структурний та логічний методи застосовано під час встановлення обсягів і форм обмеження прав жінок щодо прийняття рішень та при обґрунтуванні механізмів їх інтеграції в систему державного управління. Проблемно-тематичний метод використано для розгляду наукової опрацьованості теми дисертації. Метод гіпотези дав змогу розв'язати питання еквівалентної українським реаліям моделі гендерних взаємин.

Оскільки дослідження рівності прав і свобод жінок та чоловіків в Україні здійснюються в рамках декількох наукових сфер, відповідно, перелік методів, які використовують автори у відповідних дослідженнях, є доволі специфічним. У процесі аналізу нами встановлено, що методологію дослідження рівності прав і свобод жінок та чоловіків в Україні окрім власне методів, становлять також підходи.

Методи можна класифікувати на такі групи: загальнонаукові, соціологічні, загальнологічні та емпіричні. Втім, соціологічні (метод експертних оцінок; метод соціологічних досліджень; метод статистичної обробки експериментальних даних тощо) та емпіричні (метод спостереження; метод опитування; метод тестування тощо) є характерними передусім для праць у галузях соціології, політології та педагогіки. У дисертаціях у правовій сфері такі методи фактично не використовуються. Тож дійдемо до висновку, що **методологію досліджень рівності прав і свобод жінок та чоловіків в Україні становлять такі методи:**

1. Загальнонаукові методи: 1) порівняльно-правовий метод; 2) формально-юридичний метод; 3) системний метод; 4) історико-правовий метод; 5) діалектичний метод.

2. Загальнологічні методи: 1) метод аналізу; 2) метод синтезу; 3) метод індукції; 4) метод дедукції; 5) метод абстрагування.

Порівняльно-правовий метод визначається у науковій літературі як зіставлення юридичних понять, явищ, процесів одного порядку і з'ясування подібності та відмінності між ними. Цей метод застосовується вибірково за обов'язкової умови порівнюваності об'єктів, а в основу такого зіставлення покладені процеси формування і розвитку правових систем новітніх держав, розширення і поглиблення зв'язків між державами і їх групами, інтеграція останніх (Гарашук, 2015: 57). Тобто дослідниками під час проведення порівняльного аналізу будь-яка правова інституція чи норма вивчається не вузько предметно, а системно, тобто у взаємодії з різними об'єктами та компонентами цілої системи. У дослідженнях рівності прав і свобод жінок та чоловіків в Україні порівняльно-правовий метод може застосовуватись при порівнянні обсягу прав та свобод жінок і чоловіків, закріплених у чинному законодавстві; при порівнянні законодавства України із законодавствами інших держав на предмет гендерної рівності; при порівнянні чинного законодавства України із законодавством, що вже втратило чинність тощо. Іншими словами, будь-які порівняння у працях, присвячених рівності прав і свобод жінок та чоловіків в Україні, здійснюються за допомогою порівняльно-правового методу. Наприклад, О.М. Руднева у своїй праці використала порівняльно-правовий метод для аналізу міжнародно-правових норм, законодавства зарубіжних країн та законодавства України у сфері гендерної рівності (Руднева, 2002: 5). Тобто сутність даного методу повною мірою відповідає тій меті, із якою його використовують дослідники питання рівності прав і свобод жінок та чоловіків в Україні.

Формально-юридичний метод пояснюється Р.І. Радейко як виявлення та уточнення змісту права через вираження і фіксацію його форми на основі загальносоціальної методології, що включає в себе діалектично-матеріалістичний підхід як невід'ємну сферу пізнання, оскільки метод формалізації є складовою частиною будь-якого процесу розкриття законів об'єктивного світу (Радейко, 2014: 91). Іншими словами, за допомогою формально-логічного методу встановлюються, формулюються дефініції, роз'яснюється сутність того чи іншого поняття тощо. Наприклад, Т.Р. Деметрадзе використовує формально-юридичний метод для дослідження конституційно-правового регулювання рівності прав жінок і чоловіків шляхом формулювання та розкриття юридичних понять, конструкцій, з'ясування змісту нормативних актів (Деметрадзе, 2015: 6). У свою чергу, І.П. Андрусяк використала формально-логічний метод для аналізу сутності та об'єму дефініції «гендерна рівність» у міжнародно-правових актах та чинному законодавстві України (Андрусяк, 2017: 7). Тож дійдемо висновку, що формально-юридичний метод у сфері рівності прав і свобод жінок та чоловіків використовується для формулювання визначень понять та дефініцій.

Системний метод має на меті дослідження об'єкта не як сукупності складових частин, а як системи та цілісного утворення. Є.О. Мічурін визначає системний метод як метод, який дозволяє дослідити явище у всьому різноманітті зв'язків, системи цінностей, пріоритетів. Він дає можливість встановити внутрішні зв'язки, що існують у праві в цілому, є його основою, зв'язати основні ціннісні підходи в праві з окремими нормами і правовими ситуаціями (Мічурін, 2017: 11). Використання системного методу дозволило О.М. Рудневій прослідкувати розвиток гендерної рівності в нормативно-правовій системі України, а також окреслити проблематику дискримінації жінок та притіснення їхніх прав (Руднева, 2002: 5), а Т.Р. Деметрадзе за допомогою системного методу дослідив систему суб'єктів реалізації та захисту рівноправ'я жінок і чоловіків (Деметрадзе, 2015: 5–6). Отже, системний метод використовується дослідниками рівності прав і свобод жінок та чоловіків для дослідження правових явищ як сукупності складових частин.

Історико-правовий метод визначається В.В. Львовим як метод, який дозволяє розглянути кожну проблему та кожний окремий елемент в його історичному розвитку, прослідкувати генезис проблеми в її складових елементах. Такий підхід дозволяє не проводити окремого історичного дослідження проблематики, а витримувати обраний напрямок дослідження у діахронічному розрізі та виявити чинники, які впливають на розвиток сфери в умовах сучасності (Львов, 2017: 62). За допомогою історико-правового методу О.М. Руднева дослідила питання передумов формування положень рівності статей (Руднева, 2002: 5). Т.Р. Деметрадзе використав цей метод для дослідження історіографії рівності прав жінок і чоловіків (Деметрадзе, 2015: 6). Таким чином, історико-правовий метод дозволяє дослідити, яким чином відбувалось становлення гендерної рівності статей, та встановити передумови сучасного стану рівності прав і свобод жінок та чоловіків.

Діалектичний метод є провідним методом наукового пізнання, який не залежить від тимчасових історичних, економічних, політичних та інших умов, який полягає у визначенні сутності різноманітних правових явищ, їх змісту, причин їх виникнення. Діалектичний метод дозволив Т.М. Краснопольській визначити базові закономірності розвитку ідеї гендерної рівності та особливості її реалізації в багатьох галузях соціального життя (Краснопольська, 2013: 4–5). У свою чергу, Т.Р. Деметрадзе використав діалектичний метод для виявлення закономірностей та особливостей, властивих конституційно-правовому регулюванню рівності прав жінок і чоловіків (Деметрадзе, 2015: 6). Тобто діалектичний метод дозволяє дослідникам рівності прав жінок і чоловіків встановити сутність рівності, зміст прав жінок та чоловіків, причини наділення жінок та чоловіків саме таким обсягом прав тощо.

Іншою групою методів досліджень рівності прав і свобод жінок та чоловіків в Україні є загальнологічні методи (метод аналізу, метод синтезу, метод індукції, метод дедукції, метод абстрагування тощо). Такі методи застосовуються для формулювання менш масштабних висновків. Аналіз передбачає роздроблення цілого на складові елементи, тобто виділення ознак предмету для вивчення їх окремо як частини єдиного цілого; синтез являє собою з'єднання отриманих під час аналізу частин у єдине ціле; індукція – це спосіб міркування

від більш приватних суджень до більш загального судження, установлення загальних правил і законів на підставі вивчення окремих фактів й явищ; дедукція – це спосіб міркування від загального судження до приватного судження, пізнання окремих фактів й явищ на підставі знання загальних законів і правил; сутність абстрагування проявляється в уявному відволіканні від несуттєвих властивостей, ознак, зв'язків, відносин досліджуваних об'єктів й явищ й в одночасному виділенні, фіксуванні одного або декількох істотних (цікавих для дослідника) сторін, властивостей об'єкта (Грабченко, Федорович, Гаращенко, 2009: 23–28). Наприклад, Г.В. Даудова застосувала методи індукції та дедукції, аналізу та синтезу для аргументування шляхів реалізації та вдосконалення гендерної політики в Україні (Даудова, 2008: 3). Т.Р. Деметрадзе кожен із таких методів застосував у різних ситуаціях: метод аналізу для виокремлення ознак конституційного принципу рівності прав жінок і чоловіків; метод абстрагування – для дослідження принципу рівності статей як категорії міжнародних стандартів прав людини і громадянина; метод індукції – для індуктивного умовиводу про механізм національного забезпечення рівності прав жінки і чоловіка; метод дедукції – для з'ясування місця та ролі органів, що становлять інституційну систему забезпечення принципу рівності статей в системі органів держави (Деметрадзе, 2015:6). Звернемо увагу на те, що загальнологічні методи зазвичай використовуються в комплексі – застосування методу аналізу означає необхідність застосування методу синтезу. Так само в комплексі застосовуються і методи індукції та дедукції.

Висновки. Окрема категорія виділена нами як елемент методології досліджень рівності прав і свобод жінок та чоловіків в Україні – підходи. Аналіз праць у сфері рівності прав і свобод жінок та чоловіків в Україні продемонстрував, що методологію досліджень рівності прав і свобод жінок та чоловіків в Україні також становлять такі підходи: 1) структурно-функціональний підхід; 2) діяльнісно-структурний підхід; 3) системний підхід; 4) неінституційний підхід; 5) соціологічний підхід; 6) соціокультурний підхід; 7) психологічний підхід. Разом із тим, беручи до уваги специфіку сфери рівності прав і свобод жінок та чоловіків в Україні, зробимо висновок про те, що у відповідних дослідженнях може використовуватись значно ширше коло підходів, характерних і для інших галузей науки. Підходи відрізняються від методів тим, що являють собою використання авторами певних інструментів, характерних для інших наук, відмінних від юридичної. Тож застосовуючи той чи інший підхід, дослідник урізноманітнює свою дослідницьку техніку та поглиблює зроблені висновки.

Аналіз питання методології таких досліджень продемонстрував, що науковці в даній сфері використовують широке коло методів та підходів для досягнення цілей своїх наукових розробок. Це варто пояснити передусім тим, що відповідні праці виконуються авторами у сферах політології, соціології, історії, педагогіки тощо. Тож дослідження рівності прав і свобод жінок та чоловіків, виходячи із специфіки даної сфери, характеризуються різноманітністю підходів науковців та багатством технік написання праць.

Список використаних джерел:

1. Андрусак І.П. Ідея гендерної рівності в українській правовій думці другої половини ХІХ століття : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2017. 233 с.
2. Васильченко О.І. Соціально-педагогічні умови формування гендерної культури студентів університету : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.05 – соціальна педагогіка; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2015. 23 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови : словник Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
4. Гаращук І.В. Порівняльно-правовий метод у дослідженні місцевого самоврядування. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 29. С. 54–66.
5. Грабченко А.І., Федорович В.О., Гаращенко Я.М. Методи наукових досліджень : навч. посібник. Харків : НТУ «ХПІ», 2009. 142 с.
6. Даудова Г.В. Формування та реалізація державної гендерної політики в Україні : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02; Національна академія держ. управління при Президентові України. Харківський регіональний ін-т держ. управління. Харків, 2008. 20 с.
7. Деметрадзе Т.Р. Конституційний принцип рівності прав жінки і чоловіка: поняття, зміст, механізм його реалізації та захисту : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02; Держ. ВНЗ «Ужгород. нац. ун-т» М-ва освіти і науки України. Ужгород, 2015. 204 с.
8. Івченко Ю.В. Філософсько-правовий аналіз гендерної політики : автореф. дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.12. Київ, 2009. 19 с.
9. Ільков В.В. Методи дослідження джерел права в адміністративному судочинстві. *Форум права*. 2017. № 1. С. 60–63.
10. Краснопольська Т.М. Взаємодія інститутів держави та громадянського суспільства в реалізації гендерної політики України : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. 17 с.
11. Левченко К.Б. Управління процесами формування гендерної політики в Україні (організаційно-правові аспекти) : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. 30 с.
12. Мічурін Є.О. Методологія цивільного права: системно-структурний метод. *Університетські наукові записки*. 2017. № 2. С. 6–13.
13. Приходькіна Н.О. Педагогічні умови реалізації гендерного підходу у фаховій підготовці студентів гуманітарних спеціальностей : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 ; Державний вищий навчальний заклад «Університет менеджменту освіти». Київ, 2008. 20 с.

14. Радейко Р.І. Формалізація як метод дослідження правових явищ. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2014. № 810. С. 86–93.
15. Руднева О.М. Гендерна рівність у праві України : автореф дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2002. 18 с.
16. Стрельник О.О. Гендерна нерівність та соціальний статус жінки в сучасному українському суспільстві : автореф. дис. канд. соціол. наук : 22.00.01 ; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2003. 20 с.
17. Цвік М.В., Петришин О.В., Авраменко Л.В. та ін. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. Харків : Право, 2009. 584 с.
18. Черняхівська В.В. Гендерна політика в системі державного управління : Україна та Європейський досвід : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2017. 257 с.

Reference:

1. Andrusiak I.P. (2017). Ideia gendernoi ravnosti v ukrainskii pravovii dumtsi druhoi polovyny XIX stolittia [The idea of gender equality in Ukrainian legal thought of the second half of the XIX century]: dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01. Lviv. 233 p. [in Ukrainian].
2. Vasylichenko O.I. (2015). Sotsialno-pedahohichni umovy formuvannya hendernoï kultury studentiv universytetu [Socio-pedagogical conditions for the formation of gender culture of university students]: avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. kand. ped. nauk : 13.00.05 - sotsialna pedahohika; Nats. ped. un-t im. M.P. Drahomanova. Kyiv. 23 p. [in Ukrainian].
3. Busel V.T. (Eds.). ( ). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]: slovnyk. K.; Irpin : VTF «Perun», 2002. 1440 p. [in Ukrainian].
4. Harashchuk I.V. (2015). Porivnialno-pravovyi metod u doslidzhenni mistsevoho samovriaduvannya [Comparative legal method in the study of local government]. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannya*. Vyp. 29. pp. 54-66. [in Ukrainian].
5. Hrabchenko A.I., Fedorovych V.O., Harashchenko Ya.M. (2009). Metody naukovykh doslidzhen [Research methods]: Navch. posibnyk. Kh.: NTU "KhPI". 142 p. [in Ukrainian].
6. Daudova H.V. (2008). Formuvannya ta realizatsiia derzhavnoi hendernoï polityky v Ukraini [Formation and implementation of state gender policy in Ukraine]: avtoref. dys... kand. nauk z derzh. upr.: 25.00.02; Natsionalna akademiia derzh. upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy. Kharkivskiy rehionalnyi in-t derzh. upravlinnia. Kh. 20 p. [in Ukrainian].
7. Demetradze T.R. (2015). Konstytutsiyni pryntsypravnosti prav zhinky i cholovika: poniattia, zmist, mekhanizm yoho realizatsii ta zakhystu [The constitutional principle of equality of rights of women and men: the concept, content, mechanism of its implementation and protection]: dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.02; Derzh. VNZ "Uzhhorod. nats. un-t" M-va osvity i nauky Ukrainy. Uzhhorod. 204 p. [in Ukrainian].
8. Ivchenko Yu.V. (2009). Filosofska-pravovyi analiz gendernoi polityky [Philosophical and legal analysis of gender policy]: avtoref dys. ... kandydata yuryd. nauk: 12.00.12. Kyiv. 19 p. [in Ukrainian].
9. Ilkov V.V. (2017). Metody doslidzhennia dzherel prava v administratyvnomu sudochynstvi [Methods of research of sources of law in administrative proceedings]. *Forum prava*. № 1. pp. 60–63. [in Ukrainian].
10. Krasnopolska T.M. (2013). Vzaiemodiia instytutiv derzhavy ta hromadianskoho suspilstva v realizatsii hendernoï polityky Ukrainy [Interaction of state and civil society institutions in the implementation of Ukraine's gender policy]: avtoref. dys. ... kand. polit. nauk : 23.00.02; Nats. un.-t "Odeska yurydychna akademiia". Odesa. 17 p. [in Ukrainian].
11. Levchenko K.B. (2003). Upravlinnia protsesamy formuvannya gendernoi polityky v Ukraini (orhanizatsiino-pravovi aspekty) [Management of gender policy formation processes in Ukraine (organizational and legal aspects)]: avtoref dys. ... doktora yuryd. nauk: 12.00.07. Kharkiv. 30 p. [in Ukrainian].
12. Michurin Ye.O. (2017). Metodolohiia tsyvilnoho prava: systemno-strukturnyi metod [Methodology of civil law: system-structural method]. *Universytetski naukovy zapysky*. № 2. pp. 6-13. [in Ukrainian].
13. Prykhodkina N.O. (2008). Pedahohichni umovy realizatsii hendernoho pidkhodu u fakhovii pidhotovtsi studentiv humanitarnykh spetsialnostei [Pedagogical conditions for the implementation of a gender approach in the professional training of students of humanities]: avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.04; Derzhavnyi vyshchyy navchalnyi zaklad "Universytet menedzhmentu osvity". K. 20 p. [in Ukrainian].
14. Radeiko R.I. (2014). Formalizatsiia yak metod doslidzhennia pravovykh yavlyshch [Formalization as a method of studying legal phenomena]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Yurydychni nauky*. № 810. pp. 86-93. [in Ukrainian].
15. Rudnieva O.M. (2002). Genderna ravnist u pravi Ukrainy [Gender equality in Ukrainian law]: avtoref dys. ... kandydata yuryd. nauk: 12.00.01. Kharkiv. 18 p. [in Ukrainian].
16. Strelnyk O.O. (2003). Henderna nerivnist ta sotsialnyi status zhinky v suchasnomu ukrainskomu suspilstvi [Gender inequality and social status of women in modern Ukrainian society]: Avtoref. dys. kand. sotsiol. nauk: 22.00.01; Khark. nats. un-t im. V.N.Karazina. Kh. 20 p. [in Ukrainian].
17. Tsvik M.V., Petryshyn O.V., Avramenko L.V. ta in. (2009). Zahalna teoriia derzhavy i prava [General theory of state and law]: pidruchnyk dlia studentiv yurydychnykh vyshchykh navchalnykh zakladiv. Kharkiv: Pravo. 584 p. [in Ukrainian].
18. Cherniakhivska V.V. (2017). Henderna polityka v systemi derzhavnoho upravlinnia : Ukraina ta Yevropeyskyi dosvid [Gender policy in the system of public administration: Ukraine and the European experience]: dys. ... kand. nauk z derzh. upr.: 25.00.01; Nats. akad. derzh. upr. pry Prezidentovi Ukrainy. Kyiv. 257 p. [in Ukrainian].